

Artikelarkiv Arvesølv 2007

Fra centraldame til computer

af *Svend Ove Edvardsen*

Vi har alle sammen hørt de gode historier om den fantastiske service, telefondamerne ydede i gamle dage. Hvis man ringede til Maren, og hun ikke var hjemme, kunne man f.eks. få beskeden: "Hun er lige gået over til Petra, men jeg kan da stille dig derover". Telefondamen kunne også bryde ind i en samtale og meddele, at der kom et vigtigt opkald, som man så kunne vælge at modtage.

Den slags var jo god service, så da telefondamerne var udskiftet med automatcentraler i 1950'erne og -60'erne, arbejdede telefonselskaberne meget med snedige opfindelser, der kunne give tilsvarende muligheder. Men først med computernes indtog i slutningen af 1900-tallet blev der virkelig gode muligheder for at tilbyde avancerede tjenester, og i dag er det kun fantasien, der sætter grænser for, hvad der kan puttes ind i telefonsystemerne.

Det var Graham Bell, der i 1876 fik patent på det første praktisk anvendelige telefonsystem, selvom en tysk fysiklærer, Philip Reis, allerede i 1861 havde opfundet princippet og givet det navnet "telephon", der betyder fjernlyd. Efter Bells patent og en præsentation på verdensudstillingen i Philadelphia samme år gik telefonen meget hurtigt sin sejrsgang verden over.

Allerede i 1877 kom telefonen til Danmark, og det år kunne man også se annoncer i Fyens Stiftstidende om "Telefoner af den bedste Konstruktion". De blev dog i første omgang kun brugt som hustelefoner. Først i 1881 blev det første telefonselskab oprettet i København. Det startede som et Bell-selskab, men allerede i 1882

blev det overtaget af Københavns Telefonselskab, der var oprettet med C. F. Tietgen som meget aktiv deltager.

På Fyn blev det første selskab oprettet i Odense i 1883 med apoteker Gustav Lotze som initiativtager. Det fik navnet Odense Telefon-Selskab og i de kommende år oprettede selskabet en række centralstationer i hele det nordøstfynske område. I

Dræby central på Dræbyvej 42 med det store mastestativ på taget, ca. 1920

I 1887 blev der oprettet centraler i Kerteminde, Rynkeby og Meseinge.

I begyndelsen var der selvfølgelig kun ganske få abonnenter, og det var overvejende lokalsamtaler, man førte. Talekvaliteten var ikke særlig god, da man kun brugte én tråd til hver abonnent med jorden som returleder. Det medførte en hel del taleoverhøring mellem ledningerne. På det tidspunkt var der 5 telefonselskaber på Fyn, og med lidt held var det faktisk muligt at få forbindelse til en udenbys abonnent. Kerteminde havde en enkelt forbindelse til Odense ført langs landevejen syd om fjorden, og fra Odense var der forbindelser til de andre selskabers net.

I løbet af 1890'erne blev telefonen et vigtigt kommunikationsmiddel, og det førte til en debat om statens rolle i opbygningen af nettet. Skulle staten som i mange lande simpelt hen overtage hele telefonvæsenet? - Resultatet blev dog, at staten kom til at stå for forbindelserne mellem landsdelene, og de mange små telefonselskaber blev lagt sammen til tre store: Københavns Telefon-Aktieselskab, Jydsk Telefon-Aktieselskab og Fyens Telefonselskab. Sidstnævnte blev oprettet 1. januar 1896 med ca. 900 abonnenter fordelt på 38 centraler.

Ærø og Langeland fortsatte dog med selvstændige telefonselskaber, og på Tåsinge stod staten for driften. Samtidig startede man en tiltrængt modernisering af ledningsnettet, idet der blev oprettet dobbeltledninger direkte mellem de store centraler, hvilket gav væsentlig bedre talekvalitet.

Diskussionen om statens rolle i telefondriften var dog ikke slut endnu. I 1897 blev der vedtaget en telefonlov, som gav staten eneret til telefondrift, men med den tilføjelse at man kunne udstede koncessioner til driftselskaber.

Det førte til, at de jyske og sjællandske aktieselskaber fortsatte driften, medens der på Fyn efter svære forhandlinger blev oprettet et kommunalt andelsselskab, Fyns kommunale Telefonselskab, med kommunerne som andelshavere. Dette selskab overtog pr. 1. januar 1900 Fyns Telefonselskab med 1736 abonnenter for 1,07 mill.kr. – men stadig uden Ærø, Langeland og Tåsinge der først kom med i 1918-20.

Tilbage til lokalhistorien. Omkring århundredskiftet var der blevet oprettet nogle få abonnenter i Munkebo sogn under centralen i Kerteminde. Det vides, at Munkebo Brugsforening fik et abonnement i 1904. Men først i 1911 blev der oprettet en central i området. Den blev placeret hos sadelmagermester Julius Larsen på Dræbyvej 42, og den blev sat i drift den 2. september 1911.

Det har nok været hans kone Line, der fungerede som telefondame, selv om han står som centralbestyrer i folketællingen for 1921. I FkT's telefonbog for 1911 kan man se, at centralen havde 22 abonnenter, hvoraf de 4 boede i Vester Kærby og Agedrup. Derudover var der en ledning til Kerteminde og en til Odense, der ligesom den "Offentlige Talestation" var indlagt som abonnentnumre.

Dræby.

- 1 Offentlig Talestation
- 2 Odense Central
- 3 Kjerterminde Central
- 4 Gaardejer H Jensen, Lannegaard
- 5 Gaardejer A Larsen, Dræby
- 6 Gaardejer A Andersen, Møllegaard
- 7 Husmand H Andersen, Dræby
- 8 Maskinbygger R Rasmussen, Dræby
- 9 Gaardejer N Paulsen, Strandgaard
- 10 Proprietær Suhr, Østergaard
- 11 Bullerup Brugsforening
- 12 Gaardejer L Nielsen, Vigerø
- 13 Handelsgartner R Rasmussen, Dræby
- 14 Slagtermester Kn. Andersen
- 15 Gaardejer M Chr. Jacobsen, Munkebo
- 16 Husejer P Petersen, Lindø
- 17 Handelsgartner Aug. Frantzen
- 18 Dræby Brugsforening, Dræby
- 19 Sognef. L Christiansen, Agedrup
- 20 Skrædermester Rasmussen
- 21 Munkebo og Omegns Brugsf.
- 22 Slagter P Madsen, Munkebo
- 23 Smed H Andersen, V.-Kærby
- 24 Vester Kærby Telefonforening
- 25 Sognefoged P K Pedersen, V.-Kjærby
- 26
- 27
- 28
- 29
- 30 Munkebo Kro

Telefonbogsside for Dræby central fra 1911

Det er ganske sjovt at se, at flere af numrene er bevaret lige til i dag som de sidste cifre i de nye telefonnumre. Det gælder f.eks. nr. 8, maskinbygger R. Rasmussen, nu Dræby VVS, nr. 22, slagter P. Madsen, og nr. 30, Munkebo Kro. Hos Line var det dog ikke almindeligt at bruge numrene. Man sagde bare, hvem man ville tale med.

I 1938 var Line blevet 80 år gammel, og det har nok knebet lidt med at klare telefonbetjeningen. Hun havde også ord for at være lidt skrap over for abonnenterne, og det resulterede i, at der blev sendt en del klager til telefonselskabets direktion over forholdene på centralen. Så på et møde i direktionen i foråret 1938 blev telefon-direktøren "bemyndiget til at søge fremkaldt Afskedsansøgning fra Centralbestyreren".

Det nye hus på Stationsvej 150

Sagen endte med, at der blev ansat en ny centralbestyrer, Helga Møller, som

havde været telefonistinde på Ørbæk central. Helga og hendes mand, Adler Møller, byggede et nyt hus på Stationsvej 150, og dertil blev centralen flyttet i løbet af året. Den var nu vokset til 104 abonnenter.

I de følgende mange år gik livet sin stille gang på Dræby central. Adler Møller kørte rundt på egnen og solgte mælk og æg – i begyndelsen fra hestevogn, senere fra bil – mens Helga passede centralen med hjælp fra nogle unge "centraldamer". Hun var vant til at bruge numre i Ørbæk, og da hun heller ikke kendte de lokale folk, fik hun hurtigt indført brugen af telefonnumre.

Abonenttallet steg frem til midten af 1950-erne til godt 200, og trafikken var også behersket. Men så skete der noget. Da Lindøprojektet startede i 1958, blev der pludselig kraftig vækst både i abonnenttal og

Centralbestyrer Helga Møller ved centralbordet, ca. 1960

i trafik. Datteren Aase fortæller, at der nu også blev meget aften- og nattrafik, så hun fik job som nattevagt hver anden nat omkring 1960.

På det tidspunkt havde den tekniske udvikling og lønniveauet medført, at man var i fuld gang med at automatisere alle de fynske telefoncentraler. I 1966 kom turen til Dræby central. Året før havde telefonselskabets direktion fået en henvendelse fra Munkebo-Dræby Handels-, Håndværker- og Industriforening med forslag om, at centralens navn blev ændret til Munkebo central, da hovedvægten af abonnenter nu lå der.

Bygningen på Dybendalen 1, der husede Munkebo central i perioden 1966-1978, foto 2006

Forslaget blev uden videre accepteret, da man allerede havde købt en grund, Dybendalen 1, tættere på Munkebo for at få en bedre placering af den nye automatcentral i forhold til abonnentmassen. Efter en større kabelomlægning, der blev vanskeliggjort af en usædvanlig kold vinter, som begyndte allerede i november 1965, blev Munkebo automatcentral sat i drift den 27. januar 1966 med 427 abonnenter. Dermed var telefondamernes æra forbi, og Helga Møller indrømmer i et avisinterview, at det var vemodigt at sige farvel efter 27 års kontakt med abonnenterne under Dræby central.

De fynske automatiske landcentraler var af en type, der kun kunne udbygges til 1600 abonnenter, så med den store befolkningstilvækst i Munkebo var man ved at nå loftet allerede i 1976. Da man forventede, at væksten ville fortsætte, blev der købt grund til en ny bygning på hjørnet af Fjordvej og Kølstrupvej med plads til en større central. Den tekniske udvikling løb stærkt i disse år, så den nye central blev af en helt ny type med computere til styring af vælgerne, som stadig var elektromekaniske.

Den nye bygning stod klar i 1977, og man gik i gang med montage og afprøvning af den nye central. Det blev dog nødvendigt at montere en lille midlertidig central af den gamle type i den nye bygning for at klare abonnenttilgangen i byggeperioden. Den nye central blev sat i drift i 1978 med ca. 1800 abonnenter. Den kunne udvides til 3000.

Computerstyring af en kompliceret tekniske installation som en telefoncentral indebærer jo den risiko, at det hele går i stå, hvis computeren svigter. Derfor arbejdede man med to parallelkørende computere, så en fejl i den ene ikke skulle stoppe centralen.

Den nye centralbygning på hjørnet af Fjordvej og Kølstrupvej, foto 2006

Kl. 6.30 om morgenen den 24. september 1986 skete imidlertid det meget usandsynlige uheld, at begge computere svigtede samtidigt, og man kunne ikke få dem i gang igen. På grund af den hurtige overgang til rent digitale centraler fandtes der kun 5 centraler af Munkebo-typen i Danmark, og derfor var ekspertisen begrænset.

Det betød, at Fyns Telefons beredskabsplaner kom på en realistisk afprøvning. Der blev oprettet nødtelefoner forskellige steder i området, Falck og pressen blev underrettet, og en nødcentral med 600 numre blev transporteret pr. blokvogn til Munkebo. Den var klar til at blive sat i drift sidst på den følgende nat – men næsten samtidig fik man med hjælp fra leverandørens eksperter centralen i gang igen, så nødcentralen nåede ikke at komme i brug.

Men den tekniske udvikling fortsatte, og i løbet af 1980-erne stod det klart, at fremtiden skulle baseres på digital teknik, d.v.s. ren computerteknik uden mekaniske vælgere. Ledningsnettet mellem centralerne var da allerede gjort digitalt.

Der blev opstillet en plan for konvertering af alle de fynske centraler fra 1984 til 1996, og i Munkebo blev de første abonnenter tilsluttet digitalt udstyr i 1989, men først den 28. februar 1996 blev centralen fuldt digitaliseret. Denne teknik anvendes stadig, men da hele systemet nu er computerbaseret, er det muligt løbende at indføre nye smarte tjenester.

Og sikkerheden i nettet har man forbedret ved at indføre en tredje parallelkørende computer i hovedcentralen i Odense suppleret med en lokal computer, som kan klare lokaltrafikken i en nødsituation. Ledningsnettet har man sikret ved at opdele det i ringforbindelser, så der ved en kabelfejl er forbindelse den anden vej rundt i ringen.